

DE MACHT VAN HET WOORD

Het werk van Franca Treur

De derde roman van Franca Treur (1979) heeft een intrigerende titel: *Hoor nu mijn stem*. Wie richt zich hier in de gebiedende wijs tot zijn gehoor? “Hoor nu mijn stem” is een citaat uit de Statenvertaling van de Bijbel (1637), waaraan absolute waarheid wordt toegekend in de godsdienstige wereld waarover Treur schrijft en waarin zij is opgegroeid. In de modernere vertaling van het Nederlands Bijbelgenootschap staat er: “Luister naar mij”. Het citaat is te vinden in Exodus 18:19 en wordt gevolgd door de woorden: “ik zal u raad geven en God zal met u zijn.” Aan het woord is Jethro, de schoonvader van Mozes, die hem van advies dient inzake zijn omgang met het volk van Israël.

In de roman van Treur komt Jethro niet voor, hoewel dit boek is doordeesemd van steile protestantse religie die de opvoeding van de hoofdfiguur, Geraldina, een vrouw van achter in de dertig, in hoge mate heeft bepaald. Als kind verliest ze haar ouders door een verkeersongeluk. Haar opa en twee oudtantes, tante Ma en tante Sjaan, ontfermen zich over het jonge kind. Teruggekeerd in het huis waar zij woonde, bedenkt zij: “In dit huis had nog nooit een stem uit de ether geklonken, nooit een ander dan de stem van God.”

Het gaat in de titel niet alleen om de stem van God, maar ook om die van Gina, de naam die Ina zich heeft aangemeten als interviewster op de radio. Voor haar familie heet zij nog steeds Ina. Als de roman begint, stapt zij in de trein naar Vlissingen, omdat zij uit een telefoontje van tante Ma heeft begrepen dat het slecht gaat met tante Sjaan. Daar aangekomen blijkt dat tante Ma op haar laatste benen loopt. Gina schort haar radiowerk op om haar oudtante bij te staan en moet met lede ogen toezien hoe anderen haar plaats innemen. En dit terwijl het ook al tot een breuk is gekomen met haar geliefde.

De geschiedenis van Gina wordt verteld in de derde persoon, zij het dat voornamelijk haar gezichtspunt wordt aangehouden. Nu en dan treedt de verteller op de voorgrond, bijvoorbeeld als hij de lof zingt van het Zeeuwse landschap in de herfst.

De oneven hoofdstukken waarin Gina figureert, worden afgewisseld met even hoofdstukken in de

Franca Treur © Corbino

Alle Treur-personages worstelen met dezelfde vragen: waar hoor ik bij? Kan ik een relatie aangaan zonder mijzelf te verloochenen?

ik-vorm, waarin Ina vertelt over haar jeugd en de bijzondere religieuze omgeving waarin zij is opgegroeid. Tante Ma heeft daarin als uitverkorene van de Heere de status van heilige verworven.

Net als haar debuut, *Dorsvloer vol confetti* (2009), biedt *Hoor nu mijn stem* een inblik in de bijzondere leefwereld van de bevindelijk gereformeerden. Deze orthodoxe (reformatorische) christenen wonen in Nederland (in Vlaanderen komen zij niet voor) in de strook die begint op de Zeeuwse eilanden en via de Betuwe en de Veluwe tot het noorden van Overijssel loopt, met het dorp Staphorst als spraakmakend eindpunt. De bevindelijk gereformeerden verlangen naar de gunst van de Schepper. Volgens hen zijn alle mensen zondig en verdoemd. Slechts voor enkelen gloort er hoop. Zij ervaren dat

Still uit de verfilming van Franca Treurs roman *Dorsvloer vol confetti*

de Heere welgevallen aan hen heeft, zoals tante Ma, die een visioen heeft gekregen van “de Heere als gekruisigde Zaligmaker”.

Essentieel is dat deze uitverkiezing uitsluitend een zaak van God is. De mens kan er geen enkele invloed op uitoefenen, bijvoorbeeld door een deugzaam leven te leiden. Alleen de onbegrijpelijke genade van de Heere kan hem of haar na de dood behoeden voor een verblijf in de hel. Dit terneerdrukkende geloof, dat Franca Treur als meisje leerde kennen in het ouderlijk huis in Meliskerke op het eiland Walcheren, vaardigt ook kledingvoorschriften uit. Zwart, de kleur van de zonde, overheerst in de kledij en meisjes mogen geen lange broeken dragen. Opvallend is ook het taalgebruik van de bevindelijken. Wie gered is door de Heere ervaart het “waarzaligmakend” geloof. Het baat niet verdriet te hebben in het aangezicht van de dood, immers: “Tienduizend tranen zullen de vlammen van de hel niet uitblussen.”

Ina lijdt onder de reformatorische leer, die vooral tante Ma haar inprent, al zorgt haar opa met zijn humor voor enige verlichting. Het zondebesef van

Ina blijft echter groot, omdat zij meent schuld te hebben aan het verongelukken van haar ouders, die haar ’s nachts moesten ophalen van haar logeeradres, omdat zij zo huilde. In haar studietijd valt ze van haar geloof, een ontwikkeling die zij bekrachtigt door een andere naam aan te nemen die ze voor haar tantes verborgen houdt: Gina.

Hoor nu mijn stem is een knappe roman die de ontwikkeling van de hoofdfiguur met behulp van twee gezichtspunten gestalte geeft. Dat laatste is nieuw in het werk van Treur. Zowel in de keuze van de protagoniste als in de verteltechniek wijkt de roman af van haar debuut, *Dorsvloer vol confetti* (2009). De roman werd een groot verkoopsucces: inmiddels zijn er meer dan 150.000 exemplaren van verkocht en in 2014 volgde een verfilming.

Dorsvloer vol confetti wordt verteld in de derde persoon, maar geeft vooral de visie van de hoofdpersoon, Katelijne, weer. Dat wordt geaccentueerd door het gebruik van spreektaal, inclusief Zeeuwse wendingen en een stevig vocabulaire. Zo heeft Katelijne “behoorlijk de schurft” aan de zondagse nabeschouwing van de preek en worden woorden als “lullen”,

“verrot gezeken” en “schijterigheid” niet geschuwd.

Verteltechnisch zit *Dorsvloer vol confetti* eenvoudiger in elkaar dan de laatste roman van Treur en ook de hoofdpersoon verschilt van Gina/Ina. Ze is jonger en een breuk met de bevindelijke religie tekent zich nog niet af, hoewel ze zich vaak slecht op haar plaats voelt in het ouderlijke huis. De afstand tot haar ouders wordt gemarkeerd doordat zij worden aangeduid als *de vader* en *de moeder*. Katelijne is in het gezin de enige met belangstelling voor woorden en verhalen. Zij ontdekt de macht van het woord.

Het verhaal van de godsdienst is gemaakt van taal, maar zij vermoedt het bestaan van andere verhalen. Dat wordt fraai verbeeld aan het einde van de roman, wanneer de bruiloft van Katelijnes broer Christiaan wordt gevierd op de dorsvloer, een plaats die een Bijbelse symboliek aankleeft. Op de dorsvloer worden de verworpenen gescheiden van de bekeerden, het kaf van het koren. Katelijne maakt met een perforator confetti van reformatorische kranten en gezinsbladen. De letters die daarin tot woorden zijn gevormd, hervinden in uitgestrooide vorm hun vrijheid in een “vitrage van uitgesneden klinkers en medeklinkers”. Ze worden samengevoegd “tot een taal waarin slechts het mogelijke besloten lag en niets voor altijd en immer was vastgelegd”. Zo wordt afstand genomen van de in beton gegoten bevindelijke leer en wordt de geboorte van een schrijverschap gevierd.

Het debuut van Treur veroorzaakte commotie in reformatorische kringen, met name in haar geboortedorp. De roman werd daar strikt biografisch gelezen. In het *Reformatorisch Dagblad* werd heftig gediscussieerd over het boek. De vaak negatieve kritiek verdiende de schrijfster niet, want anders dan Jan Wolkers en Maarten 't Hart, ook van gereformeerde huize, drijft zij nooit de spot met het geloof. Het werk van Treur doet eerder denken aan dat van Jan Siebelink, wiens bestseller *Knielen op een bed violen* (2005) ook sterk is gekleurd door de bevindelijk gereformeerde religie, zonder dat hij er de draak mee steekt.

De heftige reacties op haar debuut brachten Treur ertoe voor *Hoor nu mijn stem* maatregelen te nemen. Al na enkele bladzijden blijkt dat de ouders van de hoofdpersoon om het leven zijn gekomen. Die krachtige ingreep verschaft de biologische ouders van de schrijfster de plaats in de luwte waarover zij na het debuut van hun dochter graag hadden beschikt.

Ook van Treurs tweede roman, *De woongroep* (2014), hadden Treurs ouders weinig te duchten, omdat religie er hoegenaamd geen rol in speelt. Hoofdfiguur is Elenoor, die werkt als docent communicatie en als *content manager*. In haar leven verloopt de communicatie stroef en de content lijkt weinig substantieel. “Ik weet niet of je het doorhebt, maar ik ben gewoon niet echt gelukkig”, zegt zij tegen haar vriend Erik. Zij zoekt haar heil in een woongroep, in de verwachting daar het maatschappelijke idealisme aan te treffen dat haar leven ontbeert. Maar evenmin als Elenoor weten de andere leden van de woongroep voor welke idealen zij moeten strijden en hoe ze dat moeten doen. Het verblijf in de woongroep resulteert in een gênant fiasco. Ook de verhouding met haar vriend loopt op de klippen.

Het einde van de roman is een spiegelbeeld van de inzet. Daar leggen Elenoor en Erik een bezoek af bij een bevriend echtpaar. Aan het einde hebben zij, inmiddels herenigd, een etage gehuurd in het huis van deze vrienden, zo een woongroep vormend zonder hooggestemde idealen. Elenoor en Erik denken erover zelf een huis te bouwen en spreken daartoe met de hypotheekverlener Gerrit. Het verslag van dit gesprek vormt het veelbetekenende einde van de roman: “‘Ik kan je helemaal volgen,’ zegt Erik tegen Gerrit. Ze kijken allemaal naar mij. ‘Ik ook,’ zeg ik. ‘Mooi, mooi. Dan kunnen we door.’”

De woongroep en het bundeltje zeer korte verhalen dat onder de titel *X & Y* in 2016 verscheen, lijken sterk te verschillen van de twee romans die zich afspelen in een bevindelijk milieu. Dat is slechts schijn. Op de gemiddelde Nederlandstalige lezer maken *Dorsvloer vol confetti* en *Hoor nu mijn stem* een exotische indruk, terwijl de andere twee titels het leven van eigentijdse jongeren beschrijven. Maar wie goed leest, merkt dat alle personages met dezelfde vragen worstelen. Waar hoor ik bij? Kan ik mij aan een groep conformeren of een relatie aangaan zonder mijzelf te verloochenen? Hoe aanlokkelijk is de vrije wereld? Het zijn vragen waarmee een schrijver vooruit kan. Dat wettigt de verwachting dat de lezers nog veel van Franca Treur zullen horen.

G. F. H. RAAT

FRANCA TREUR,

Hoor nu mijn stem, Prometheus, Amsterdam, 2017, 349 p;

X & Y, 2016, 95 p; *De woongroep*, 2014, 338 p;

Dorsvloer vol confetti, 2009, 220 p.